

ROZHODČÍ ŘÍZENÍ A EVROPSKÉ PRÁVO

DUŠAN RUŽIČ

Ružič & Partners, Czech republic

Abstract in original language

V tomto příspěvku se věnuji krátké charakteristice rozhodčího řízení v českých podmínkách, dále jsem se zaměřil na jeho právní úpravu v evropském právu a na nejvýznamnější rozhodnutí Evropského soudního dvora, která ovlivnila chápání institutu rozhodčího soudu z pohledu evropského práva. V článku se zamýšlím nad otázkami jako například, zda může rozhodčí soud předložit předběžnou otázku k posouzení Evropskému soudnímu dvoru, dále možností použití nařízení o pravomoci soudů, uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech v rozhodčím řízení a na možnost státního soudu rozhodnout o vydání předběžného opatření v případě sporu před rozhodčím soudem.

Key words in original language

Rozhodčí řízení; Bruselská úmluva; Luganská úmluva; Brusel I.; Evropský soudní dvůr; evropské právo; komunitární právo; předběžná otázka; předběžné opatření.

Abstract

In the article I deal with the characteristic of arbitration, the arbitration in the European law, and the most important judicial decision of European Court of Justice. I think about if the arbitration court could put in a preliminary question to European Court of Justice, if the Regulation Brusel I could be used in the arbitration and if the state court could tender a preliminary ruling in the case of arbitration process.

Key words

Arbitration; Brusel agreement; Lugan agreement; Brusel I; European Court of Justice; European law; preliminary question; preliminary ruling.

1. POJEM ROZHODČÍ ŘÍZENÍ

Rozhodčím řízením rozumíme rozhodování sporů soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi, které jsou oprávněny spor projednat a rozhodnout. Základním prvkem je souhlas stran s projednáním a rozhodnutím sporu v rozhodčím řízení a existence rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně; písemná forma je pak zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly¹. Ujednali-li si účastníci, že

¹ Srov. § 3 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů

případné spory mohou být řešeny i v rozhodčím řízení u rozhodčího soudu, přičemž se pro tento případ zavázaly splnit všechny povinnosti uložené jim v rozhodčím nálezu ve lhůtách v něm uvedených, projevíly nepochybně svou vůli založit pravomoc rozhodčího soudu pro řešení případných sporů mezi nimi vzniklých na základě smlouvy². Rozhodčí smlouva je základní podmínkou pro možnost projednání sporu v rozhodčím řízení. Jejím uzavřením dochází k derogaci jurisdikce státních soudů. V případě, že by jedna smluvní strana podala žalobu bez souhlasu druhé strany u státního soudu, má druhá strana právo vznést námitku nedostatku jeho pravomoci v důsledku existence rozhodčí doložky³. Strany se můžou dohodnout, zda bude v rozhodčím řízení rozhodovat jeden rozhodce nebo senát, složený ze tří rozhodců. Jestliže se smluvní strany dohodly, že jejich případné spory bude rozhodovat jediný blíže konkretizovaný rozhodce, daly tím najevo, že jsou ochotny podrobit se rozhodnutí jen této jediné osoby. Tím se ovšem vystavily riziku, že nepřijme-li tato osoba funkci rozhodce, funkce se vzdá nebo ji nebude moci vykonávat, nebude tu podle rozhodčí doložky nikdo, kdo by jejich spor v rámci rozhodčího řízení projednal a rozhodl. Za takového stavu se platně sjednaná rozhodčí smlouva stává obsoletní a zaniká. Nic pak nebrání tomu, aby věc byla projednána před obecným soudem⁴. Týká-li se rozhodčí doložka (smlouva) všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu (smlouvy), vztahuje se pak i na spor o určení neplatnosti odstoupení od smlouvy⁵.

Rozhodčí soudy se od státních soudů liší hlavně v tom, že nemohou na rozdíl od státních soudů zavazovat svými rozhodnutími třetí osoby a po třetích osobách mohou žádat jenom ty úkony, které činí dobrovolně. Na druhou stranu, státní soudy mohou zrušit rozhodčí nález⁶, resp. odepřít uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu.

2. VLIV EVROPSKÉHO PRÁVA

Rozhodčí řízení nepatří mezi problematiku, která by evropským právem byla výslovně a nějak uceleně řešena. Na druhou stranu existují různé otázky, kterými se evropské právo v rámci rozhodčího řízení zabývá. Jako příklad můžeme zmínit otázku možnosti rozhodčího soudu obrátit se na Evropský soudní dvůr s předběžnou otázkou. Pojem rozhodčí řízení resp. arbitráž v evropském právu se používá jako terminus technicus pro veškeré způsoby řešení sporů či rozhodování o nárocích soukromoprávních subjektů

² Srov. sp. zn. 32 Cdo 2697/2007

³ Viz. také § 106 zák. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu

⁴ Srov. sp. zn. 33 Odo 135/2006

⁵ Srov. sp. zn. 29 Odo 1222/2005

⁶ Srov. sp. zn. 32 Odo 217/2004

tam, kde je vhodné zvolit způsob jiný než ochranu prostřednictvím státních soudů.⁷

Mezi základní principy evropského práva patří zásada přednosti a přímého účinku komunitárního práva ve vztahu k vnitrostátnímu právu. Z tohoto důvodu musí rozhodci aplikovat prameny primárního a sekundárního evropského práva při rozhodování v rozhodčím řízení. Úmluvy, které mají po vstupu České republiky do Evropské unie vliv na rozhodčí řízení, jsou Úmluvy o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z 27. září 1968 (tzv. Bruselská úmluva) a Úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z 16. září 1988 (tzv. Luganská úmluva). Bruselská úmluva, původně přijatá jako mezinárodní smlouva a součást tzv. terciálního práva, dostala podobu nařízení č. 44/2001⁸ o pravomoci soudů, uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, a stala se aktem sekundární legislativy s přímým účinkem. Brusel I. ve svém článku prvním výslovně vylučuje použití tohoto nařízení na rozhodčí řízení. To znamená, že se na rozhodčí řízení nevztahují pravidla Bruselu I. určující pravomoc soudů, uznání a prohlášení vykonatelnosti. Tyto otázky řeší mezinárodní smlouvy, nebo jsou řešeny podle národního práva. Když budeme blíže zkoumat toto vyloučení rozhodčího řízení z Bruselu I. zjistíme, že se nejedná o jednoznačnou záležitost. Evropský soudní dvůr⁹ vyložil dosah Bruselského nařízení na rozhodčí řízení restriktivně a to tak, že do věcné působnosti Bruselu I. z oblasti rozhodčího řízení nepatří:

- vlastní rozhodčí řízení
- pomocná činnost soudů v rámci rozhodčího řízení
- jmenování rozhodců soudem
- zproštění mlčenlivosti rozhodce soudem
- soudní rozhodnutí o platnosti či neplatnosti rozhodčí smlouvy
- soudní řízení o zrušení rozhodčího nálezu
- řízení o uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu.

Do věcné působnosti Bruselu I. z oblasti rozhodčího řízení patří:

⁷ Bělohávek, Rozhodčí řízení a komunitární právo, Právní rozhledy 10/2002 Evropské právo

⁸ Dále jako Brusel I.

⁹ rozsudek ESD č. C – 190/89, ve věci Marc Rich & Co. AG v. Societa Italiana Impianti PA

- řízení o předběžném opatření k zajištění nároku podrobeného rozhodčí smlouvě.¹⁰

Evropský soudní dvůr v této věci rozhodl tak, že určujícím pro aplikaci nařízení Brusel I. je předmět sporu. V případě, že předmět sporu souvisí s rozhodčím řízením, je celý spor vyloučen z dosahu Bruselské úmluvy bez ohledu na případné předběžné otázky.

Tomuto vyloučení rozhodčího řízení z věcné působnosti nařízení Brusel I. odpovídá to, že všechny členské státy EU jsou zároveň smluvními státy Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z r. 1958¹¹ a Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži.

Podle názoru Evropského soudního dvora spadají pod pojem rozhodčí řízení nejen vlastní rozhodčí řízení, ale i řízení před státními soudy, která rozhodčímu řízení napomáhají, jako je jmenování rozhodců soudem, zproštění mlčenlivosti rozhodce soudem¹².

Další důležitou otázkou, kterou řeší evropské právo, je otázka, zda se může rozhodčí soud obrátit na Evropský soudní dvůr (dále také „Soudní dvůr“) s předběžnou otázkou. Touto problematikou se zabýval Soudní dvůr v roce 1966 v případě Vassen-Göbbles, kdy soudní dvůr stanovil pět kritérií, které musí subjekt splnit, aby jej šlo podřadit pod pojem soud dle čl. 234 SES¹³. Čl. 234 SES upravuje pravomoc Soudního dvora rozhodovat o předběžných otázkách a dále umožňuje soudu členského státu požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o předběžné otázce, když to považuje za nezbytné. Soudní dvůr v rozhodnutí ze dne 30.6.1966 v případě Vassen-Göbbles vyložil pojem soud dle tohoto článku a stanovil, že musí splňovat 5 kritérií:

1. musí se jednat o stálý orgán (v případě ad hoc tribunálů je nutné přihlídnout ke konkrétním okolnostem),
2. vytvořený na základě práva,
3. s obligatorní jurisdikcí,
4. který prostřednictvím aplikace práva
5. rozhoduje spory.

¹⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, C.H.Beck Praha, 2008

¹¹ Srov. Pauknerová, M. Mezinárodní právo soukromé, C.H.Beck, Praha, 2008, str. 131

¹² Srov. Pauknerová, M. Mezinárodní právo soukromé, C.H.Beck, Praha, 2008, str. 131

¹³ Smlouva o založení Evropského společenství.

Rozhodčí tribunál tohoto případu splňoval všechna kritéria a proto byl dle čl. 234 SES oprávněn se obracet na Soudní dvůr s předběžnou otázkou.

V rámci tohoto výkladu považuji za vhodné doplnit, že čl. 234 SES byl v části týkající se práva členského státu obrátit se na Soudní dvůr s předběžnou otázkou plně zachován i ve znění čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie¹⁴.

Lze shrnout, že Soudní dvůr přiznal oprávnění obrátit se s předběžnou otázkou, které vznesou rozhodčí tribunály, jejichž jurisdikce bude obligatorní a budou-li relativně stálého charakteru. Právní povaha těchto rozhodčích tribunálů se blíží dle názoru Soudního dvora povaze řádných soudních orgánů.¹⁵

Dalším známým případem věnovaným této otázce je rozhodnutí ve věci Nordsee Deutsche Hochseefischerei ca Reederei Mond Hochseefischerei¹⁶. Předseda vyššího oblastního soudu, který jednal v tomto případě jako rozhodce, předložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru. Jednalo se o spor mezi třemi společnostmi založenými podle německého práva. Rozhodčí soud předložil Soudnímu dvoru otázky týkající se výkladu komunitárního práva ohledně pomoci ze zemědělského, podpůrného a garančního fondu. Soudní dvůr prozkoumal povahu rozhodčího řízení a poukázal na to, že existují společné rysy řízení před rozhodčím soudem a běžnými soudy. Podle německé právní úpravy mohli arbitři rozhodovat pouze na základě zákona a jejich rozhodnutí mělo stejné účinky jako rozsudek soudu. Rozhodčí nález měl mezi stranami povahu věci rozhodnuté a mohl být vykonán. Bylo ale konstatováno, že tyto charakteristiky nejsou dostatečné, aby mohl rozhodčí soud být považován za soud členského státu ve smyslu čl. 234 SES.¹⁷ Soudní dvůr tak odmítl svou pravomoc a rozhodl, že rozhodce představuje soukromoprávní subjekt, který není povinen, ani oprávněn požádat Soudní dvůr o rozhodnutí ohledně slučitelnosti předběžných otázek s evropským právem. Jedině soud, jako orgán státu, je oprávněn obrátit se na Soudní dvůr s žádostí o posouzení předběžné otázky.¹⁸ Navzdory tomu, že Soudní dvůr neuznal pravomoc rozhodčího soudu obrátit se na něj s předběžnou otázkou, nezbavuje to rozhodce

¹⁴ Pravděpodobná účinnost od 1.1.2010

¹⁵ Stehlík, V. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu. Jurisprudence, 2005, č. 1, s. 4.

¹⁶ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. C-102/81.

¹⁷ Stehlík, V. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu. Jurisprudence, 2005, č. 1, s. 5.

¹⁸ Bělohávek, A. Rozhodčí řízení a komunitární právo. Právní rozhledy, příloha Evropské právo, 2002, č. 10, s. 9.

povinnosti aplikovat komunitární právo.¹⁹ Ostatně i v případě, kdy by byl stranami zmocněn k rozhodování *ex aequo et bono*²⁰, musí posuzovat otázku veřejného pořádku, jak toho národního, tak i toho komunitárního, v rámci práva Evropských společenství. Musíme tedy shrnout, že Soudní dvůr nepovažuje rozhodčí orgány s fakultativní jurisdikcí za „soud členského státu“ ve smyslu čl. 234 SES. Fakultativní rozhodčí řízení je řízení, kdy k jeho uskutečnění je nezbytná platná rozhodčí smlouva uzavřená mezi spornými stranami, v takovém případě hovoříme též jako o dobrovolném rozhodčí řízení. Základní překážku představuje fakultativní jurisdikce a neangažovanost veřejných orgánů.²¹

Soudní dvůr se zabýval v rámci rozhodčího řízení ještě otázkou, zda strany, které řeší spor z rozhodčí smlouvy před rozhodčím soudem, mohou podat návrh na předběžné opatření před státním soudem. Soudní dvůr rozhodl²² tak, že když smluvní strany degradují pravomoc státních soudů tím, že uzavřou rozhodčí smlouvu s rozhodčí doložkou, a podají návrh na předběžné opatření ke státnímu soudu, státní soud nemůže vydat předběžné opatření na základě nařízení Brusel I. Neplatí to ale vždy, rozhodující je předmět sporu. Předmětem sporu není rozhodčí řízení, ale materiální zajištění nároků do doby, než o nich bude konečně rozhodnuto, tzn. že předmětem návrhu na vydání předběžného opatření musí být otázky patřící do rozsahu nařízení Brusel I. Tedy, i když byla uzavřená rozhodčí smlouva, může být vydáno státním soudem předběžné opatření v případě, že mezi předmětem sporu, opatřením a místní příslušností členského státu existuje skutečná souvislost a opatření musí mít předběžný a ochranný charakter²³.

3. ZÁVĚR

Rozhodci jsou v rámci systému ES vázáni rozhodným právem aplikovatelným na daný právní vztah. Součástí práva členské země ES jsou i normy evropského práva, a to v různém stupni jejich právní síly, a tedy v závislosti na téže přímé aplikovatelnosti v jednotlivých členských zemích. I rozhodce je tak povinen zohledňovat evropské právo. Evropské právo upravuje problematiku rozhodčího řízení většinou cestou soudních rozhodnutí. V evropském právu neexistuje zvláštní úprava rozhodčího řízení, která by byla nadřazena vnitrostátní právní úpravě, proto i nadále

¹⁹ Stehlík, V. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu. *Jurisprudence*, 2005, č. 1, s. 5.

²⁰ spravedlivě a řádně

²¹ Stehlík, V. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu. *Jurisprudence*, 2005, č. 1, s. 5.

²² Srov. Rozhodnutí C – 391/95

²³ Srov. Bohúnová, P. Dopad evropského práva na řízení před rozhodčími soudy: nařízení Brusel I, *Interakce českého a evropského práva*, Brno, 2009, str. 18, 19.

platí pro rozhodčí řízení zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů a řády rozhodčích soudů.

Literature:

- Stehlík, V.: Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu. Jurisprudence, 2005
- Bělohávek, A.: Rozhodčí řízení a komunitární právo. Právní rozhledy, příloha Evropské právo, 2002,
- Pauknerová, M.: Mezinárodní právo soukromé, Praha, C.H.Beck, 2008, 409, 978-80-7400-034-8
- Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň, Čeněk, 2005, 254, 80-86898-43-1
- Rozhodnutí Soudního dvora č. C – 391/95
- Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. C-102/81
- Rozsudek Soudního dvora č. C – 190/89, ve věci Marc Rich & Co. AG v. Societa Italiana Impianti PA
- Bělohávek, Rozhodčí řízení a komunitární právo, Právní rozhledy 10/2002 Evropské právo
- Bohúňová, P. Dopad evropského práva na řízení před rozhodčími soudy: nařízení Brusel I, Interakce českého a evropského práva, Brno, 2009
- sp. zn. 33 Odo 135/2006
- sp. zn. 29 Odo 1222/2005
- sp. zn. 32 Odo 217/2004
- zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů
- sp. zn. 32 Cdo 2697/2007

Contact – email

dusanr@madur.cz